

Argyresthia laevigatella – larikspedaalmot (Lepidoptera: Argyresthiidae), nieuw voor de Belgische fauna

Steve Wullaert

Samenvatting. Tijdens de 2de excursie van de Werkgroep Bladmineerders in het Wijnendalebos te Torhout (West-Vlaanderen) op 26.vi.2010 vonden we een Argyresthiidae waarvan we lange tijd niet wisten om welke soort het ging. Het exemplaar werd op genitaliën gecontroleerd en gedetermineerd als *Argyresthia laevigatella* Herrich-Schäffer, 1855. Gegevens over de verspreiding en de biologie van de soort worden meegedeeld.

Abstract. During the 2nd excursion of the Workgroup Leafminers in the forest Wijnendalebos at Torhout (West-Flanders) on 26.vi.2010 we found an Argyresthiidae that remained unidentified for a long time. Recently the specimen was dissected and determined as *Argyresthia laevigatella* Herrich-Schäffer, 1855. Data about its distribution and biology are given.

Résumé. Lors de la 2ème excursion de notre groupe de travail dans le Wijnendalebos à Torhout (Flandre Occidentale) le 26.vi.2010, nous avons trouvé un Argyresthiidae que nous n'avons pas pu identifier immédiatement. L'exemplaire a été contrôlé et déterminé ultérieurement comme *Argyresthia laevigatella* Herrich-Schäffer, 1855 sur base des analyses des genitalia. Des données sur la biologie et la répartition de cette espèce sont discutées.

Key words: *Argyresthia laevigatella* – Faunistics – First record – Belgium.

Wullaert S.: Sint-Jorisstraat 24, B-3583 Paal, Belgium. sw.demijnen@gmail.com

Inleiding

De Argyresthiidae (pedaalmotten), die vroeger een subfamilie van de Yponomeutidae was, is nu een aparte familie geworden sinds de publicatie van een artikel door van Nieukerken *et al.* (2011). Deze familie bevat slechts één genus nl. *Argyresthia* dat 157 verschillende soorten bevat (van Nieukerken *et al.* 2011). Het genus *Argyresthia* wordt onderverdeeld in twee subgenera: nl. *Argyresthia* en *Blastotere* (Bengtsson *et al.* 2011). De Argyresthiidae is een kosmopolitische familie die vooral in de noordelijke regionen te vinden is (Emmet 1996). Van de 26 soorten Argyresthiidae in België (De Prins & Steeman 2016) zijn er slechts enkele goed op naam te brengen via uiterlijke kenmerken. De meerderheid uit deze familie kan enkel en alleen door genitaalonderzoek en/of uitkweken a.d.h.v. de waardplant op naam worden gebracht. Tijdens de excursie van de Werkgroep Bladmineerders in Torhout op 26.vi.2010 ving we een goudkleurige Argyresthiidae op licht die zonder preparatie van de genitaliën niet op naam kon worden gebracht. Onlangs prepareerde ik het exemplaar en het bleek om *Argyresthia laevigatella* (Heydenreich, 1851) – larikspedaalmot te gaan. Dit is de eerste vermelding van deze soort uit België. Indien er bij ons meer mensen moeilijk te determineren exemplaren zouden onderzoeken d.m.v. genitaalpreparaten, zouden er zeker nog een aantal soorten kunnen toegevoegd worden aan de lijst, zoals b.v. *Argyresthia pulchella* (Lienig & Zeller, 1846) – kastanjekleurige pedaalmot – die net over de grens in Noord-Brabant (Nederland) is waargenomen (Muus 2016). Maar ook *Argyresthia bergiella* (Ratzeburg, 1840) – donkere sparpedaalmot, die eveneens net over de grens in Noord-Brabant is gevonden (Muus 2016), is een kanshebber om in België gevonden te worden.

Het 181 hectare grote Wijnendalebos te Torhout waar we *Argyresthia laevigatella* vonden, zorgde tijdens de 4 jaar durende inventarisatie voor heel wat verrassingen. Zo vonden we er op 5.vi.2010 12 exemplaren van *Triaxomera fulvimitrella* (Sodoffsky,

1830) – nonnetjeszwammot, een soort die bijna 70 jaar afwezig was in België (Wullaert 2010). Ook vonden we heel wat andere soorten die nog nooit waren waargenomen in de provincie West-Vlaanderen zoals: *Antispila metallella* (Denis & Schiffermüller, 1775) – grote kornoeljegaatjesmaker, *Mompha langiella* (Hübner, 1796) – zwarte heksenkruidmot, *Coleophora limosipennella* (Duponchel, 1843) – lichte iepkokermot, *C. ibipennella* Zeller, 1849 – geelsnuitkekenkokermot, *C. lithargyrinella* Zeller, 1849 – bruine muurkokermot, *Sterrhopterix fusca* (Haworth, 1809) – grijze heidezakdrager, *Argyresthia conjugella* Zeller, 1839 – grote pedaalmot, *Ancylis upupana* (Treitschke, 1835) – zwarte haakbladroller, *Lobesia reliquana* (Hübner, 1825) – harlekijnbladroller, *Agrotera nemoralis* (Scopoli, 1763) – haagbeukmot, *Stigmella incognitella* (Herrich-Schäffer, 1855) – appelhoekmineermot, *S. nylandriella* (Tengström, 1848) – gewone lijsterbesmineermot en nog vele andere soorten (Wullaert 2016).

Fig. 1. *Argyresthia laevigatella* Herrich-Schäffer, 1855 gevangen op licht in het Wijnendalebos te Torhout (België, West-Vlaanderen), 26.vi.2010, leg. bladmineerderswerkgroep © S. Wullaert.

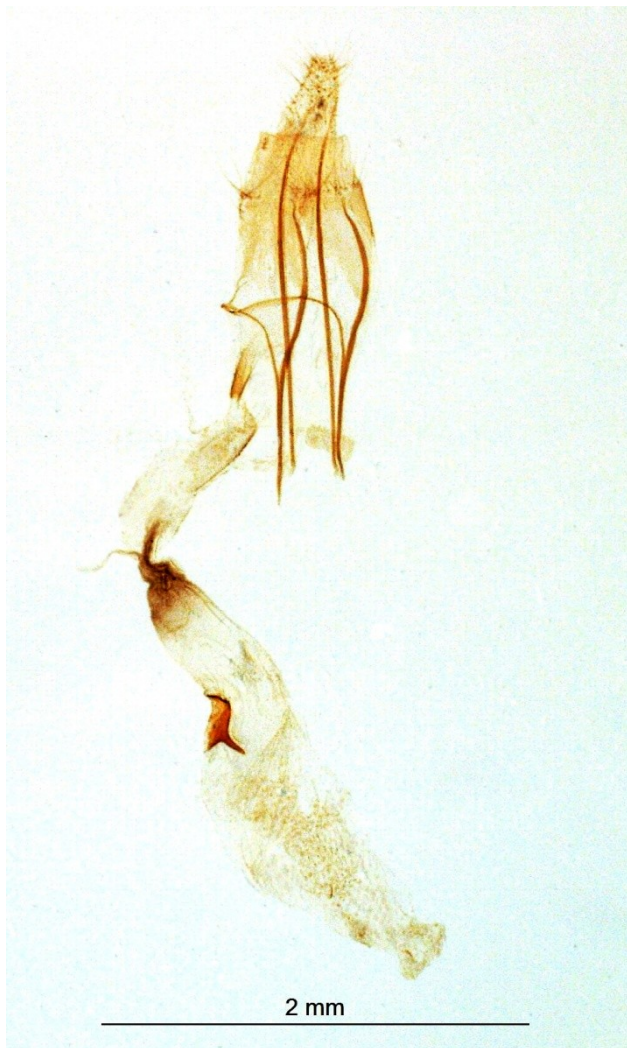

Fig. 2. Hetzelfde exemplaar als in fig. 1 op genitaliën gecontroleerd. Een ♀ waar het signum in de corpus bursae duidelijk de doorslag geeft voor de determinatie. Gen. prep. (PRE.SW.864.15.F.TO.5) en det. door S. Wullaert © J.-P. Beuckx.

Biologie

Een aantal rupsen van de Argyresthiidae leeft in de katjes van b.v. *Betula* (berk) of *Alnus* (els). Maar er zijn er ook een aantal die leven in de jonge scheuten van *Salix* (wilg), *Malus* (appel), *Betula* (berk), *Prunus spinosa* (sleedoorn) en *Fagus* (beuk) (Emmet 1996). Van de 26 soorten die ons land rijk is, zijn er 7 die minerende activiteiten vertonen (Wullaert 2016). Bij *Argyresthia laevigatella* kunnen we echter niet spreken van een minerende activiteit. De rupsen leven in de jonge scheuten van *Larix* (lork). Doordat de rupsen de jonge scheut uitvreten, vallen de blaadjes af en verdort de scheut (Emmet 1996). Deze activiteit lijkt heel sterk op die van *Argyresthia glabratella* (Zeller, 1847) – fijnsparpedaalmot, alleen vreet die de scheuten uit van *Picea abies* (fijnspar) (Emmet 1996).

De eitjes van *A. laevigatella* worden op een twijg afgelegd op ongeveer 5 tot 10 cm van de top van *Larix decidua* (Europese lork) of *L. kaempferi* (Japanse lork), maar ook op hybriden ervan (Emmet 1996). Het wijfje kiest vooral jonge bomen uit (Bengtsson *et al.* 2011b). De bleekgele rups heeft een zwarte kop. De prothoracale

plaat heeft twee driehoekige markeringen. De buikpoten en anale claspers zijn zwart (Emmet 1996). De rups maakt, voordat ze verpopt, een rondachtig gat in de onderkant van de scheut en maakt deze weer dicht met wat zijde (Emmet 1996). De rups verpopt in de scheut en de pop ligt in een witte zijden cocon (Emmet 1996). Het imago van *A. laevigatella*, dat tot het subgenus *Blastotere* behoort, lijkt sterk op verschillende andere soorten uit het subgenus. *Argyresthia svenssoni* Bengtsson & Johansson, 2012, *A. kulfani* Bengtsson & Johansson, 2012, *A. glabratella* (Zeller, 1847), *A. illuminatella* Zeller, 1839, *A. amiantella* (Zeller, 1847) en *A. bergiella* (Ratzeburg, 1840) zijn sterk gelijkende soorten (Bengtsson & Johansson 2011). Net daardoor is een zekere determinatie alleen mogelijk door uit te kweken in combinatie met genitaalonderzoek van het imago (Bengtsson *et al.* 2011a).

Genitalia

De mannelijke genitaliën van *Argyresthia laevigatella* verschillen nauwelijks van deze van sommige andere soorten uit het genus *Argyresthia* (b.v. *A. glabratella*). Het enige beschreven diagnostisch kenmerk bij de mannelijke genitaliën is de cluster van 16 tot 25 smalle tandjes die aanwezig is op de aedeagus en die bij deze soort meer opvalt dan bij andere. De vrouwelijke genitaliën daarentegen zijn bij deze soort heel typisch. Het signum van *A. laevigatella* heeft slechts één hoorn. Het signum bij *A. svenssoni* lijkt heel sterk op dat van *A. laevigatella* maar het is duidelijk kleiner. De lengte van de hoorn is ongeveer 0,05 mm bij *A. svenssoni* (zelden meer dan 0,08 mm) maar op zijn minst 0,2 mm bij *A. laevigatella*. Het antrum toont kleine maar relatief duidelijk stekels (Bengtsson & Johansson 2011).

Verspreiding

Deze soort is reeds waargenomen in Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Hongarije, Ierland, Italië, Letland, Nederland, Noorwegen, Oekraïne, Oostenrijk, Polen, Roemenië, Slowakije, Tsjechië, Zweden en Zwitserland (Agassiz 2016). Ze is duidelijk afwezig in de zuidelijke regio's van Europa. In Midden-Europa is deze soort wijd verspreid en in sommige streken zelfs algemeen. Zo is ze in Groot-Brittannië één van de meest verspreide en algemeenste Argyresthiidae (Clifton *et al.* 2012). Ze ontbreekt evenwel in Noord-Schotland, Buiten-Hebriden, Orkney en Shetland (Emmet 1996). In Zweden, Finland en Denemarken komt ze voor maar de soort is er toch minder algemeen dan b.v. *A. glabratella* en *A. bergiella*. Verder is ze bekend van een paar plaatsen in Noorwegen. In het zuiden van Zweden is deze soort lokaal algemeen in grote plantages van *Larix* (Bengtsson *et al.* 2011).

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar diegenen die deelnamen aan de excursie in Torhout: Dries De Vreeze, Chris Snyers en

David Deruytter, maar ook aan Koen Maertens die er telkens voor zorgde dat wij als werkgroep de mogelijkheid kregen om in het Wijnendalebos te Torhout te inventariseren. Ook wil ik Willy De Prins en Zoë Vanstraelen bedanken voor het nalezen van dit artikel.

En hartelijk dank aan Christophe Gruwier voor de vertaling van de samenvatting naar het Frans. Eveneens gaat mijn dank uit naar Jean-Pierre Beuckx die het preparaat fotografeerde.

Referenties

- Agassiz D. J. L. 2016: Fauna Europaea: Argyresthiidae. — In: Karsholt O. & van Nieukerken E. J. (eds.) Lepidoptera, Moths, Fauna Europaea version 2.6. — www.faunaeur.org (bezocht op 13 februari 2016).
- Agassiz D. J. L. 1996. Yponomeutidae. — In: Emmet A. M. (Ed.). *The moths and butterflies of Great Britain and Ireland Volume 3 Yponomeutidae – Elachistidae*. — Harley books, Great Horshesley, 452 pp.
- Bengtsson B. Å. & Johansson R. 2011. Review of unicolorous species of the subgenus *Blastotere* (Lepidoptera, Argyresthiidae) with descriptions of *Argyresthia svenssoni* sp. n. and *A. kulfani* sp. n. — *Entomologisk Tidskrift* **132**(4): 257–274.
- Bengtsson B. Å., Johansson R. & Palmqvist G. 2011. *Nationalnyckelen till Sveriges flora och fauna. Fjärilar: Bronsmalar – rullvingemalar. Lepidoptera: Roeslerstammiidae – Lyonetidae*. — ArtDatabanken, SLU, Uppsala, 494 pp.
- Lepiforum 2016. *Bestimmungshilfe für die in Europa nachgewiesenen Schmetterlingsarten*. — www.lepiforum.de (bezocht op 13 februari 2016).
- Clifton J. & Wheeler J. 2012. *Conifer moths of the British Isles – A field guide to Coniferous-feeding Lepidoptera*. — Henry Ling Limited, The Dorset Press, Dorchester, 1269 pp.
- De Prins W. & Steeman C. 2016. *Catalogue of the Lepidoptera of Belgium*. — <http://www.phegea.org/Checklists/Lepidoptera/LepMain.htm> (bezocht op 13 februari 2016).
- van Nieukerken E. J., Kaila L., Kitching I. J., Kristensen N. P., Lees D. C., Minet J., Mitter C., Mutanen M., Regier J. C., Simonsen T. J., Wahlberg N., Yen S.-H., Zehner R., Adamski D., Baixeras J., Bartsch D., Bengtsson B. Å., Brown J. B., Bucheli S. R., De Prins J., De Prins W., Epstein M. E., Gentili-Poole P., Gielis C., Hättenschwiler P., Hausmann A., Holloway J. D., Kallies A., Karsholt O., Kawahara A. Y., Koster J. C., Kozlov M. V., Lafontaine J. D., Lamas G., Landry J.-F., Lee S., Nuss M., Park K.-T., Penz C., Rota J., Schintlmeister A., Schmidt B. C., Sohn J.-C., Solis M. A., Tarmann G. M., Warren A. D., Weller S., Yakovlev R. V., Zolotuhin V. V. & Zwick A. 2011. Order Lepidoptera Linnaeus, 1758. — In: Zhang Z.-Q. (Ed.), *Animal biodiversity: an outline of higher-level classification and survey of taxonomic richness*. — *Zootaxa* **3148**: 1–237, chapter pagination: 212–221.
- Ivinskis P. & Rimšaitė J. 2012. *Lepidoptera species new for Lithuanian fauna – New and rare for Lithuania insect species*. Volume **24**.
- Wullaert S. 2010. *Triaxomera fulvimitrella* (Lepidoptera: Tineidae) after almost 70 years again in Belgium. — *Phegea* **38**(4): 121 – 123.
- Wullaert S. 2016. *Vlaamse Vereniging voor Entomologie – Werkgroep Bladmineerders*. — www.bladmineerders.be (bezocht op 16 februari 2016).